

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1098 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyea Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохилов Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintaq investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Quliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafuz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamlakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari.....	135
Axmedova Nafisa Amiriddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish.....	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili.....	149
Talipova Dilfuza Nabiyevena	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan.....	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	178
Kamilova Iroda Xusniddinova	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi.....	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish.....	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari.....	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari.....	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	
Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dildfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Ақбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarlari	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашев	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarlari.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами.....	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida.....	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish.....	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari.....	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamq'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari.....	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari.....	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarining bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari.....	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari.....	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны.....	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi.....	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari.....	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	

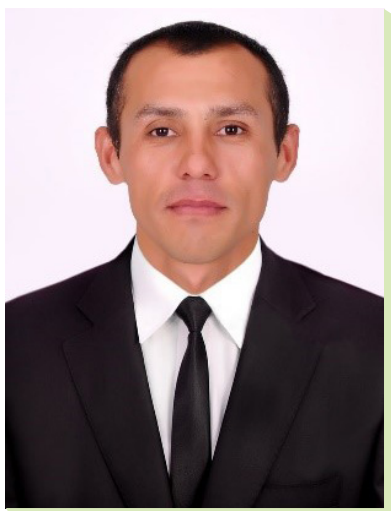
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevena	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsubek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан.....	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinova	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoira Jalolovna	

Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry	807
Axtamov Djamshed Baxromovich	
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari.....	812
Hakimov Nodir Nazarovich	
Avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning o'ziga xos jihatlari	818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Inson kapitali indeksini oshirishda ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari	826
Akhmadaliev Nikholakhon	
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yo'nalishlari	829
To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi	
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта.....	833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна	
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta'minoti.....	837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich	
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari g'azna ijrosi	845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development.....	851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova	
Umumta'lim maktablarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	857
Turayev Ochil Yarashevich	
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash	861
Toshpo'latova Munisabonu Ibrohim qizi	
Issqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	865
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Role of Local Budgets in Tax Policy	869
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna	
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari	873
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	879
M. Sh. Axmedova	
O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari	884
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta'siri.....	889
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Sug'urta faoliyatida anderrayting xizmatini takomillashtirish	893
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Qozog'iston sug'urta bozori tahlili	898
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar g'oyalarining tutgan o'rni	903
Turayev Nurbek Muxammadovich	
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности.....	911
Исроилов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович	
Qo'shilgan qiymat solig'ini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish	915
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	919
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatini tashkil etishning asosiy omillari	924
M. Sh. Axmedova	
Bank xizmatlarini shakllantirish bo'yicha xorijiy ilg'or davlatlar tajribasi.....	928
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
Ikkiyoqlama soliqqa tortish munosabatlarini tartibga solishga oid ilmiy-nazariy qarashlar	933
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich	
Как достичь высоких показателей устойчивости и избежать гринвошинг или роль ESG отчетности в достижении ЦУР в Узбекистане	939
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	944
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	947
Кадилов Алишер Исмаилович	
O'zbekiston Respublikasining agrar siyosati va uni takomillashtirish yo'llari.....	951
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Tursunov Abdulxamid G'afurjon o'g'li	

Soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligining amaldagi holati tahlili.....	956
Nurmatov Sherzod Rustamovich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	964
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Use of Modern Management Methods in the Management of Housing Stock in the Digital Economy Conditions	968
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda yoshlarning roli	974
Beknazarov Bekzod Baxtiyor o'g'li	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish yo'nalishlari	979
Gafurova Umida Fatixovna	
Davlat boshqaruvi tizimi va hududiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar	984
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Sanoat korxonalarining strategik iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash	988
Uktamov Xusniddin Faxriddinovich	
Tijorat banklarida mijozlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi	992
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	997
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
Учет поступления и списания с учета основных средств в бюджетных организациях	1002
Абдуллаева Нилуфар Джавдат кизи	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish	1007
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llar	1010
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Sog'liqni saqlash tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning zaruriyati	1014
Meliyev Azimjon Murodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarishda ichki audit xizmatining zarurligi	1019
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Hududlarda inkluziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning nazariy asoslari	1024
Tangriberdiyev Sulaymon Kamiljonovich	
Tadbirkorlikni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning nazariy va uslubiy tamoyillari	1030
Farxodjon Inamov	
Xitoy iqtisodiyotidagi to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi omillar	1037
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Экономический механизм государственного регулирования транспортной системы	1043
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	1046
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Korxonalar faoliyatiga innovatsion marketingni joriy etish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	1052
Fatilloev Farrux Farhod o'g'li	
Tog' turizmini rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari	1056
Mavlanov G'olibjon Muxammad o'g'li	
Qashqadaryo viloyatida kambag'allik darajasini iqtibolda qisqartirish yo'nalishlari	1062
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li	
O'zbekistonda iqtisodiy jarayonlarni raqamlashtirishning yo'nalishlari	1068
Saidova Dildora Nurmatovna, Murodov Jahongir Husan o'g'li, Xolyigitov Umidjon Alijon o'g'li	
Chakana savdo korxonalarini integratsiyalashuv jarayonlarini boshqarish samaradorligini oshirish	1071
Sobirov Azizbek Avazbekovich	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarini molyaviy imkoniyatlarini ko'paytirish shart-sharoitlari	1076
Boyev X. I.	
Banklarning valyuta operatsiyalarini rivojlantirish yo'nalishlari	1079
Beknazarova Nilufar Tulkinovna	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning asosiy garovidir	1082
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Aminov Bobir O'Imasovich, Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li, Xamdamov Nuriddin Abdimalikovich, Abdulhamidov Nizomjon, Qo'ldoshev Diyor Ural o'g'li	
Oliy ta'lim muassasasida strategik boshqaruv tizimini takomillashtirishning zamonaviy tendensiyalari	1087
Umarova Xilola Uktamovna	

TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY GARVIDIR

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich

PhD, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Aminov Bobir O'lmasovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Xamdamov Nuriddin Abdimalikovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Abdulhamidov Nizomjon

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Qo'ldoshev Diyor Ural o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Maqolada to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati va mazmuni, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'rni va ahamiyati, bu boradagi mavjud muammolar, tahliliy ma'lumotlar, yechimlar bo'yicha xulosa, taklif va tavsiyalar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: investitsion jozibadorlik, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, investitsion muhit, investitsiya siyosati, franchayzing, konsessiya, modernizatsiya.

Abstract: The article discusses the economic nature and importance of foreign direct investment, the role and importance of foreign direct investment in the socio-economic development of the country, existing problems, analytical data, conclusions, proposals and recommendations for solving them.

Key words: investment attractiveness, foreign direct investment, investment climate, investment policy, franchising, concession, modernization.

Аннотация: В статье рассматриваются экономическая природа и значение прямых иностранных инвестиций, роль и значение прямых иностранных инвестиций в социально-экономическом развитии страны, существующие проблемы, аналитические данные, выводы, предложения и рекомендации по их решению.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная климат, инвестиционная политика, франчайзинг, концессия, модернизация.

KIRISH

Jahonda globallashuv jarayonlarining tezlashib borishi hozirgi davrda mamlakatlar iqtisodiyotida to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlarini oshirishni taqozo etmoqda. To'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda eng asosiy omillardan hisoblanadi. "Jahonda to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 2023-yilda 3 foizga oshib 1,37 trillion AQSH dollarini tashkil etdi. To'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining bunday kam foizli o'sishi asosan tranzit mamlakatlarga investitsiyalarning „joylashishi“ bilan bog'liq bo'ldi – yuqori foiz stavkalari tufayli sezilarli oqim Yevro hududi mamlakatlariga, asosan Lyuksemburg va Gollandiyaga kiritildi"¹.

O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni muvaffaqiyatli jalb qilishda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, hududlar investitsiya salohiyatidan to'liq foydalanish, xorijiy investorlarga beriladigan imtiyoz va preferensiyalar takomillashtirish muhim o'rin tutadi. Respublikada "investitsiya muhitini takomillashtirish, mamlakat iqtisodiyoti tarmoqlari va hududlariga xorijiy, eng avvalo, to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish"² vazifasi belgilangan. Mazkur vazifa ijrosini ta'minlashda iqtisodiyotga to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni hududlarga jalb qilish, ularni sug'urta vositasida himoyalashda yangi sug'urta turlarini joriy qilish, iqtisodiyotni raqamlashtirish, investitsiya muhitiga ta'sir qiluvchi omillarning risklilik darajasini pasaytirish mexanizmlarini doimiy takomillashtirib borish masalalari dolzarb muammolardan biridir.

Olib borilgan tadqiqotlarda to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishning turli vositalaridan foydalanish masalalari keng yoritib berilgan. Jumladan, investitsiyalarni jalb etishning venchurli, konsessiya hamda franchayzing usullariga alohida e'tibor qaratilgan. Ammo hududlar iqtisodiy salohiyatidan kelib chiqqan holda to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni maqsadli yo'naltirish, sug'urtalash va innovatsion klasterlarni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati masalalari ilmiy tadqiqotlarda atroflicha o'rganilmagan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

To'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'yicha asosiy nazariyalar kelib chiqishiga e'tiborni qaratamiz. R.Vernon halqaro tovar ishlab chiqarish nazariyasida to'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va xalqaro savdo o'rtasidagi munosabat, tovarning hayotiy sikli kabi muammolarga e'tiborni qaratadi³. Ushbu nazariyada muallif xalqaro savdo, ishlab chiqarish va butun tarmoqlarning ko'chish sabablari kabi xalqaro iqtisodiy munosabatlarni elementlarini marketing nazariyasi (tovarning hayotiy sikli egri chizig'i) bilan birlashtiradi.

Xorijiy investitsiyalarni sug'urtalashning ilmiy-nazariy asoslari xorij iqtisodchi olimlaridan K.Turbina, O.Malkova, A.Zagryadskiy, L.Borodavko va N.Krichevskiyning ilmiy ishlarida tadqiq etilgan⁴.

Xorijiy investitsiyalarni mintaqalarga jalb qilish hamda sanoat va innovatsion klasterlarni tashkil etish va rivojlantirish sohasini o'rganish va tadqiq qilishga katta hissa qo'shgan olimlar sifatida chet ellik olimlardan Sushama Deshmukh, Davies S., Hallett M.⁵ va boshqalarni aytib o'tish mumkin.

Shuningdek, bu boradagi mavjud muammolarning o'ziga xos ilmiy va amaliy jihatlarini respublikamizning bir qancha iqtisodchi-olimlari, jumladan, A.Bekmuradov., B.Berkinov, A.Vaxobov, A.Isadjanov, N.Karimov va boshqalar tomonidan tadqiq etilgan⁶.

1 Doklad Konferensii OON po trgovle i razvitiyu (YUNKTAD).

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.07.2018-y., 06/18/5483/1594-son; 01.05.2021-y., 06/21/6217/0409-son).

3 Vernon R. International investment and international trade in the product cycle // Quarterly Journal of Economics. 016. № 80. R. 190-207.

4 Turbina.K.YE. Investitsionniy protsess i straxovaniye investitsiy ot politicheskix riskov / K. YE. Turbina. – M.: Ankil, 1995.-S.80.; Malkova.O.V. Straxovaniye v sisteme mejdunarodnix ekonomicheskix otnosheniy. Uchebnoye posobiye. Rostov-na-Donu. 2007.-S.192.; Zagryadskiy.A.S. Rol straxovaniya inostrannix investitsiy v uluchshenii usloviy kapitalovlojeniy v natsionalnuyu ekonomiku. Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni k.e.n. M-2004.-S.22.; Бородавко.Л.С. Развитие страхования реальных инвестиций при реализации инвестиционных проектов.Автoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni k.e.n. Irkutsk., 2012.-S.23.; Krichevskiy.N.A. Straxovaniye investitsiy., M. 2006.-S.334.

5 Sushama Deshmukh [2012], Effect of FDI on Emploment Generation International Referred Research Journal, [Online] p 28., Davies S., Hallett M. (2002). Interactions between National and Regional Development. Hamburg Institute of Regional Economics, Hamburg.

6 Бекмурадов А.Ш. Глобальные тренды на мировых финансовых рынках и проблемы привлечения технологических инвестиций для реализации промышленной политики Узбекистана // Moliya va bank ishi elektron ilmiy jurnali. №2, yanvar, 2016-y.; Berkinov B.B. To'g'ri-dan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar samaradorligi// Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. №5, 2015-y.; Вахобов А.Б., Г.Х.Разикова, Ш.Х.Хаджибакиев Иностранные инвестиции и модернизация национальной экономики.Т.: "Moliya" 2011 g.-124 s.; Isadjanov A.A. Uzbekistan: potentsial investitsionnogo sotrudnichestva// Inostranniy investitsii v Respublike Uzbekistan. №1, 2008 y.; Karimov N.G'. Iqtisodiy integrallashuv sharoitida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning bozor mexanizmlarini joriy etish masalalari. – T.: Fan va texnologiya, 2007. –214 b.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur mavzuni yoritishda abstrakt-mantiqiy fikrlash, umumlashtirish, kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMAS

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya bu transchegaraviy investitsiyalarning shunday turiki, unda bir iqtisodiyotdagi rezident boshqa iqtisodiyotdagi rezident korxonaga investitsiya kiritishi uning boshqaruvini nazorat qilish yoki unga salmoqli ta'sir ko'rsatish imkoniyatini beradi. Bunda boshqaruvni nazorat qilish uchun korxonaning kamida 50 foiz plyus bitta ovoz berish huquqi, unga salmoqli ta'sir ko'rsatish uchun esa 10-50 foiz ovoz berish huquqi talab qilinadi.

Xalqaro statistika tajribasida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning turlicha tushunchasi qo'llaniladi. Masalan, Xalqaro valyuta fondining ta'rifi shicha, chet el investorida korxona aksiyasining kamida 25 foizi bo'lsagina investitsiyalar to'g'ridan-to'g'ri investitsiya hisoblanadi. AQSH va Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki statistikasi, iqtisodiy hamkorlik va rivojlantirish tashkiloti tavsifiga ko'ra esa, kami bilan korxonaning 10 foiz aksiyasiga ega bo'lsagina, bunday investitsiyalar to'g'ridan-to'g'ri investitsiya deb tan olinadi⁷. Bu ko'rsatkich Yevropa Hamjamiyati davlatlarida - 20-25%, Kanada, Avstraliya va Yangi-Zelandiyada – 50%ni tashkil etadi⁸.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrda "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risidagi qonunida: to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalari – chet ellik investorning hukumat kafolatlarisiz, tavakkalchilik sharoitlarida o'z mablag'lari yoki qarz mablag'lari hisobidan investitsiyalari",⁹ deb ta'rif berilgan. Ko'pchilik rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyoti mamlakatlarida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar asosan resurs izlovchi xarakterga ega bo'ladi. Bu turdagi investitsiyalar uchun rag'batlantiruvchi omillar sifatida retsiyent mamlakatlarning xom-ashyo va mehnat resurslariga boyligini keltirish mumkin. Ushbu mamlakatlarda neft, gaz, mineral moddalar, metallar kabi tabiiy boyliklarning ko'pligi va arzonligi hamda arzon ishchi kuchi mavjudligi resurs izlovchi investitsiyalar jalb qilishni rag'batlantiradi. Bunday turdagi investitsiyalash natijasida ishlab chiqarilgan mahsulotlar esa asosan eksport qilinadi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etmay, ayniqsa, yetakchi tarmoqlarda chet el investitsiyalari ishtirokini kengaytirib turib, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish va modernizatsiyalash, korxonalarni zamonaviy texnika bilan qayta jihozlash hamda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish mumkin emas. Yuqori sur'atlar bilan rivojlanayotgan mamlakatlar o'z iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishi bir tараfdan iqtisodiyotni yetakchi tarmoqlarini rivojlantirish imkonini bersada, ikkinchi tomondan bu jarayonlarni hududlar imkoniyati, tabiiy resurs manbai bilan bog'lagan holda joylashtirish masalasida qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda.

1-jadval: Dunyo mintaqalari bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi¹⁰

Mintaqalar	2020-yil		2021-yil		2022-yil		2023-yil	
	Hajmi (mlrd. AQSH doll.)	O'sish sur'ati (%)	Hajmi (mlrd. AQSH doll.)	O'sish sur'ati (%)	Hajmi (mlrd. AQSH doll.)	O'sish sur'ati (%)	Hajmi (mlrd. AQSH doll.)	O'sish sur'ati (%)
Jahon bo'yicha	999	-35	1478	48	1295	-12	1370	3
Rivojlangan mamlakatlar	312	-58	597	91	378	-37	524	39
Yevropa	73	-80	51	-30	-107	-	70	-
Shimoliy Amerika	180	-42	453	51	338	-26	377	11
Rivojlanayotgan mamlakatlar	663	-8	881	33	916	4	841	-9
Afrika	40	-16	80	20	45	-44	48	7
Osiyo	535	4	662	24	662	0	584	-12
Lotin Amerikasi	88	-44	138	57	208	51	209	0,5
O'tish iqtisodiyoti mamlakatlari	24	-58	-	-	-	-	-	-

7 Miroviye investitsii. Delovoy partner Uzbekistana, №5 (352), 1 fevral 2001, 3-bet.

8 Doklad Vsemirnogo banka / World Development Report 2011: A Better Investment Climate for Everyone (World Development Report) // The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2010.

9 O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrda O'RQ-598-son "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/4664142>.

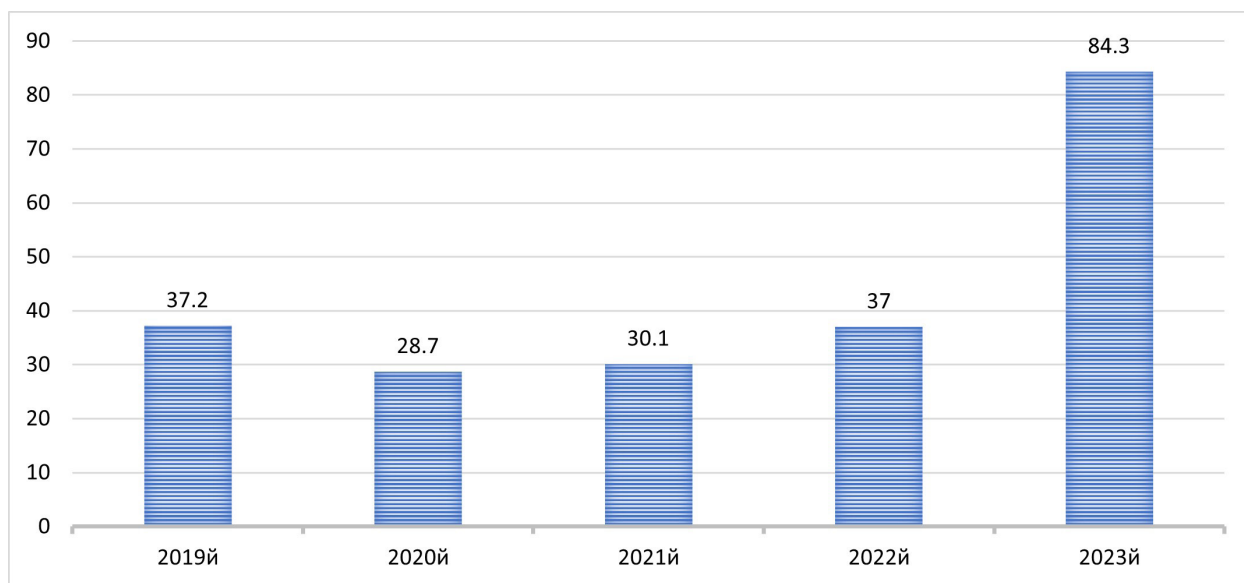
10 UNCTAD ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TTXI)ning global oqimlari 2023-yilda 2022-yilga nisbatan (2022-yilda TTXIning hajmi 1.295 trln. AQSH dollari bo'lgan) 3 foizga ko'paygan va 1,37 trln. AQSH dollarini tashkil etdi. Dunyo mamlakatlarining iqtisodiy rivojlanish darajasiga qarab guruhlanishi jihatidan, TTXI oqimi hajmi 2023-yil yakuniga kelib, rivojlangan mamlakatlarda 39 foizga, jumladan, rivojlangan Shimoliy Amerika mamlakatlarida 11 foizga, Afrikada 7 foizga oshganligi kuzatildi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda –9 foiz, Osiyo mamlakatlarida –12 foiz pasayish kuzatildi.

Global siyosiy inqiroz, Ukrainadagi urush, oziq-ovqat, energiya va qarz mablag'lari narxlarining o'sishi TTXI oqimi hajmiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Jahon kapital bozoridagi noaniqlik, foiz stavkalarining oshishi halqaro loyihaviy moliyalashtirish va transchegaraviy birlashish sharoitlariga o'z ta'sirini ko'rsatdi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni davlat tomonidan samarali boshqarish mexanizmlari kelgusida davlat-xususiy sheriklik asosida energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xizmatlar, suv xo'jaligi va boshqa monopol sohalarni bozor tamoyillariga izchil o'tkazish, iqtisodiyotda xususiy sektor ulushini oshirish, tadbirkorlarga erkin faoliyat yuritishi uchun eng qulay sharoitlar yaratishda jalb qilindigan yillik investitsiyalar miqdorini 14 mlrd. AQSH dollariga yetkazishda xizmat qiladi.

1-rasm: O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar dinamikasi(trln. so'm)¹¹

1-rasm ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, COVID-19 pandemiya sharoitida milliy iqtisodiyotga kiritilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi biroz pasaygan (2020-yilda 28,7 trln.so'm). Umuman olganda, 2017-yildan boshlangan iqtisodiy islohotlar samarasi o'laroq, valyuta konvertatsiyasi muammosini hal etilishi va milliy iqtisodiyotning halqaro integratsiyalashuvi natijasida 2023-yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi 84,3 trln.so'mga yetgan.

Bugungi kunda Respublikamizda xorijiy investorlar uchun yaratilgan shart-sharoitlar, jumladan, xorijiy investitsiyalarni kafolatli himoyalash mexanizmlari mamlakatning sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish va boshqa sohalarini rivojlantirish uchun tashqi kapitaldan yetarlicha foydalanish imkonini bermaydi. Shundan kelib chiqib, milliy investitsiya dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda xorijiy investitsiyalarni sug'urta vositasida kafolatli himoya qilishning mukammal mexanizmlarini yaratishni taqozo qilmoqda. Bundan tashqari xorijiy investitsiyalarni sug'urtalashga oid nazariy qarashlar va yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish natijalari mamlakatda xorijiy investitsiyalarni sug'urtalashning ilmiy-nazariy va huquqiy asoslariga oid ilmiy ishlar yetarli darajada amalga oshirilmaganligini ko'rsatmoqda, xorijiy investitsiyalarni sug'urtalash bo'yicha ilmiy xulosalar va amaliy natijalardan kelib chiqib, bu borada yagona yondoshuvni shakllantirish maqsadga muvofiq.

Shu bilan birga, ayrim regionlar va hududlarni rivojlantirishda transmilliy tashkilotlarning o'rni va ahamiyatini faol o'rganish zaruriyati tug'ildi. Jahonda iqtisodiy faoliyatlarning notekis taqsimoti va ularni markazlashtirish yoki klasterlash shu bilan izohlanadiki, natijada davlatlar va kompaniyalarda klasterlarni shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha tashvishli savollar paydo bo'ldi. Chet el kapitalining kirib kelishi xorijiy investor atrofida boshqa kompaniyalarning markazlashishi jarayonini shakllanishiga olib keladi, qaysiki bu klasterlarning tashkil topishi va rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga hissa qo'shadi.

11 O'zbekiston Respublikasi davlat statistika agentligi ma'lumotlari

XULOSA VA TAKLIFLAR

Milliy iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish, korxonalarning investitsiya faoliyatini jadallashtirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan qayta qurollantirish dasturlarini amalga oshirishda xorijiy investitsiyalar, avvalo, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning o'rni beqiyosdir.

O'zbekistonda milliy iqtisodiyot barqarorligini oshirishda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanishga erishish uchun quyidagi taklif va tavsiyalarni keltirish mumkin:

1. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish borasida ilg'or xorij tajribasidan kelib chiqib, rivojlangan mamlakatlarning tajribasi, bosib o'tgan yo'li, iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash yo'lida mamlakatning investitsion muhitini sog'lomlashtirish borasida qabul qilgan qonunlari, ishlab chiqqan qarorlarini o'rganish, investitsiyalari kengroq jalb etish bo'yicha ishlab chiqqan usul va uslublarining kerakli jihatlari O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish.
2. Mamlakatimizda chuqur institusional o'zgarishlar orqali investitsiyalarni boshqarishda davlat institutlari sifatini oshirish.
3. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning asosiy kafolat tizimi bo'lgan sug'urtalash mexanizmini takomillashtirish, milliy sug'urta kompaniyalari moliyaviy imkoniyatlarini oshirish.
4. Yuqori texnologiyali ishlab chiqarishga asoslangan innovatsion loyihalarni to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hisobiga moliyalashtirish.
5. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda sanoat-innovatsion transchegaraviy klasterlarni tashkil etish.
6. Maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini kengaytirish va samaradorligini oshirish.
7. Bank infratuzilmasini yanada rivojlantirish va takomillashtirish orqali kapital aylanishi tezlashuvini ta'minlash.
8. Korporativ boshqaruv sohasidagi yondashuvlarni tubdan o'zgartirish va qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda yurtimizda faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarni jadal modernizatsiya qilish va texnik qayta jihozlashni ta'minlash, yuksak texnologiyalar asosida ishlaydigan avtomobilsozlik va gazkimyo, elektr texnikasi va to'qimachilik, oziq-ovqat va farmatsevtika, axborot va telekommunikatsiyalar tarmog'i hamda boshqa yo'nalishlardagi yangi va zamonaviy ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etishga qaratilgan faol investitsiya siyosatini yuritishga ustuvor e'tibor berish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrda O'RQ-598-son "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/4664142>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.07.2018-y., 06/18/5483/1594-son, 01.05.2021-y., 06/21/6217/0409-son).
3. Vernon R. International investment and international trade in the product cycle // Quarterly Journal of Economics. 016. № 80. R. 190-207.
4. Turbina.K.YE. Инвестиционный процесс и страхование инвестиций от политических рисков / K. YE. Turbina. – M.: Ankil, 1995. –S.80.
5. Загрядский.А.С. Роль страхования иностранных инвестиций в улучшении условий капиталовложений в национальную экономику.Sushama Deshmukh [2012], Effect of FDI on Emploment Generation International Referred Research Journal, [Online] p 28.
6. Davies S., Hallett M. (2002). Interactions between National and Regional Development. Hamburg Institute of Regional Economics, Hamburg.
7. Бекмурадов А.Ш. Глобальные тренды на мировых финансовых рынках и проблемы привлечения технологических инвестиций для реализации промышленной политики Узбекистана // Moliya va bank ishi elektron ilmiy jurnali. №2, yanvar, 2016-y.
8. Berkinov B.B. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar samaradorligi// Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. №5, 2015-y.
9. Miroviye investitsii. Delovoy partner Uzbekistana, №5 (352), 1 fevral 2001, 3-bet.
10. Doklad Vsemirnogo banka / World Development Report 2011: A Better Investment Climate for Everyone (World Development Report) // The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 2010.
11. Доклад Конференции ООН по торговле и развитию (YUNKTAD). <https://www.kommersant.ru/doc/6466210>
12. <https://stat.uz>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.